

2.3. Основні етапи євразійської інтеграції та її перспективи

Перші кроки у напрямку євразійської інтеграції на пострадянському просторі було зроблено 24 вересня 1993 р., коли у Москві уряди дев'яти держав СНД (Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Росії, Таджикистану і Узбекистану) підписали Договір про створення Економічного союзу. 24 грудня того ж року до союзу приєднався і Туркменістан. Договір встановлював етапи інтеграції, подібні тим, які було передбачено Римським договором про створення Європейського Союзу. Мова йшла про поетапне поглиблення інтеграції через зону вільної торгівлі, митний союз, спільний ринок товарів, послуг, капіталів і робочої сили, економічний союз. Проте жодна країна договір так і не ратифікувала, оскільки створюваний союз нагадував нещодавно ліквідований СРСР.

Наступним інтеграційним проектом стала ідея створити зону вільної торгівлі країн СНД. 15 квітня 1994 р. було підписано Угоду про створення у межах СНД зони вільної торгівлі. Її, разом з іншими, підписала й Україна. Ця угода також не вступила в дію, бо не всі країни її ратифікували. Така ж доля спіткала й Угоду про створення Платіж-

ного союзу, підписану 21 жовтня 1994 р. Окрім того, варто підкреслити, що Україна, Молдова і Туркменістан не ратифікували навіть Статут СНД⁴⁷. Проте, нагальні економічні інтереси спонукали більшість країн СНД до підписання двосторонніх угод про створення зон вільної торгівлі. Зокрема, в 1993 р. таку угоду уклали між собою Україна і Росія.

Інтеграційні плани й інтереси країн СНД виявилися різними. Невдовзі вони розділилися на тих, хто вибрав шлях більш тісного зближення із сусідами й колишніми партнерами по СРСР, і тих, хто бажав обмежитися створенням зон вільної торгівлі. До перших відносяться Росія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан і Таджикистан. До других – всі інші колишні радянські республіки, включаючи Україну.

Запустив процес обмеженої інтеграції ряду країн пострадянського простору проект Митного союзу. Так, 6 січня 1995 р. було підписано рамкову Угоду про Митний союз між Російською Федерацією і Республікою Білорусь, 20 січня того ж року – Угоду про Митний союз між Російською Федерацією, Республікою Білорусь і Республікою Казахстан. 29 березня 1996 р. до угоди про Митний союз приєднався Киргизстан, 26 лютого 1999 р. – Таджикистан. У 2000 р. спроби інтеграції цих п'яти країн ознаменувалися підписанням документів про створення Євразійського економічного співтовариства (ЄврАзЕС), метою якого було створення між країнами-членами єдиного ринку товарів і п. услуг.

Рамкову угоду про Митний союз Росії, Білорусі і Казахстану було підписано ще в 1995 р., проте реально його було створено за Договором від 6 жовтня 2007 р. З 1 січня 2010 р. функціонує єдина митна територія Білорусі, Казахстану та Росії з єдиним митним тарифом і єдиною системою заходів митного регулювання, з 6 липня 2010 р. діє Єдиний митний кодекс цих країн. 9 грудня 2010 р. у Москві президенти Білорусі, Казахстану і Росії підписали три останні документи з пакету, який включав сімнадцять документів, необхідних для формування Єдиного економічного простору (ЄЕП), зокрема, договір про проведення узгодженої макроекономічної політики, договір про створення умов на фінансових ринках для вільного руху капіталів, договір про узгодження валютної політики. Чотирнадцять угод було підписано раніше, на рівні прем'єр-міністрів та віце-прем'єрів. Це, зокрема, угоди про регулювання діяльності природних монополій, взаємодію у сфері енергетики, державних закупівель, конкуренції, послуг, інвестицій, надання державних субсидій, міграційної політики, технічного регулювання, проведення узгодженої політики транспортування на-

⁴⁷ Доклад Института экономики РАН «Новые независимые государства: сравнительные итоги социально-экономического развития» / Под ред. Л. Б. Вардомского // Российский экономический журнал. – 2012. – № 3. – С. 60–61.

фти по системі магістральних нафтопроводів, про правила доступу до послуг природних монополій у сфері транспортування газу по ГТС, у сфері залізничного транспорту та в електроенергетиці, включаючи питання ціноутворення та тарифної політики. Внаслідок цих домовленостей з 1 січня 2012 р. на базі Митного союзу почав функціонувати Єдиний економічний простір (ЄЕП) Білорусі, Казахстану і Росії.

Наступник кроком на шляху євразійської інтеграції стало створення Євразійського економічного союзу (ЄАЕС). Угода про створення ЄАЕС була підписана 29 травня 2014 р. у столиці Казахстану Астані. Нове інтеграційне утворення, яке включає в себе Митний союз і ЄЕП, почало функціонувати з 1 січня 2015 р. Керівними органами ЄАЕС є Вища євразійська економічна рада, до якої входять глави країн-членів, а також Євразійська міжурядова рада, до складу якої входять голови урядів країн-членів. Рішення цих органів ухвалюються консенсусом. Крім того, було створено Євразійську економічну комісію. Вона складається з Ради комісії, членами якої є заступники голів урядів країн-членів, і Колегії комісії, яка виконує повсякденну організаційну роботу. Рішення Комісії ухвалюються або консенсусом, або більшістю в дві третини голосів. Якщо якась з країн не погоджується з рішенням Комісії, питання передається на розгляд Суду Євразійського економічного союзу.

10 жовтня 2014 р. у Мінську відбулося засідання Ради глав держав СНД, а також засідання Міждержавного комітету Євразійського економічного співтовариства (ЄАЕС) і Вищої євразійської економічної ради на рівні голів держав-членів. Президенти країн-членів Євразійського економічного союзу підписали договір про припинення з 1 січня 2015 р. діяльності цієї організації, економічні функції якої було передано Євразійському економічному союзу. Договір про його створення парламенти всіх трьох країн-учасниць ратифікували незадовго до мінського засідання. Було також підписано договір про приєднання до ЄАЕС Вірменії, яка в січні 2015 р. стала його членом. У травні того ж року членства в Організації набув Киргизстан.

На засіданні Вищої Євразійської економічної ради 21 травня 2016 р. в Астані, було схвалено Концепцію формування спільних ринків нафти і нафтопродуктів, а також Концепцію формування спільного ринку газу. Ці документи передбачають поетапну реалізацію заходів, які мають привести до укладання між державами-членами ЄАЕС у 2024 р. договору про спільні ринки нафти і нафтопродуктів та договору про спільний ринок газу. Відповідно до першого з них компанії країн-членів ЄАЕС отримають вільний доступ до нафтової інфраструктури партнерів, зможуть купувати нафту без кількісних обмежень та експортних мит за ринковою ціною, відповідно до другого країни-члени

ЄАЕС вийдуть на функціонування спільного ринку газу з вільними поставками газу за ринковими цінами.

Було також розроблено проект програми формування спільного електроенергетичного ринку до 2019 р. Розглянуто питання формування єдиного транспортного простору, створення єдиного фармацевтичного ринку тощо. 12 серпня 2016 р. голови урядів країн ЄАЕС на засіданні Євразійської міжурядової ради домовилися про новий варіант Митного кодексу, яким передбачено уніфікацію процедур оформлення товарів на зовнішніх кордонах ЄАЕС та спрощення умов їхнього переміщення.

ЄАЕС здійснює активну зовнішньоекономічну політику. 5 жовтня 2016 р. вступила в силу угода про вільну торгівлю між ЄАЕС і В'єтнамом. Ведуться переговори про створення зон вільної торгівлі з Ізраїлем, Іраном, Камбоджею, Сінгапуром. Триває переговорний процес про уніфікацію ЄАЕС і його членами торгового режиму із Сербією. У вересні 2016 р. було підписано меморандум між Євразійською економічною комісією і міністерством сільського господарства Угорщини про співпрацю в галузі агропромислового комплексу. Ідуть переговори про укладання угоди про торгово-економічну співпрацю між ЄАЕС і Китаєм. Зокрема, розглядається питання можливої участі ЄАЕС у реалізації ініціативи «Економічного поясу Нового Шовкового шляху», висунутої Китаєм 2013 р. Вона передбачає інтеграцію ринків і вільний рух капіталів між країнами-учасниками.

Крім участі в ЄАЕС, Росія і Білорусь розвивають інтеграцію і на двосторонньому рівні. На сьогодні це приклад найглибшої інтеграції на пострадянському просторі. Ще в квітні 1996 р. Росія і Білорусь підписали двосторонній Договір про створення Співтовариства суверенних республік, 1999 р. – Договір про створення Союзної держави, який передбачає створення російсько-білоруської союзної держави, утворення спільних наднаціональних органів, єдиного економічного простору, впровадження спільної грошової одиниці. Хоч було сформовано керівні, представницькі, законодавчі і робочі органи Союзної держави, до реалізації основних цілей Договору (реальне об'єднання держав, розробка єдиної конституції і законів, впровадження спільної грошової одиниці) справа так і не дійшла через негласний опір з боку президента Білорусі О. Лукашенка та білоруської еліти, наляканих загрозою поглинання Білорус більш потужною Росією. Мінськ відмовився від будь-якої реальної політичної інтеграції з Москвою, наполягаючи на розвитку лише економічного блоку інтеграційного проекту.

Паралельно Білорусь, всупереч бажанням Росії, розвиває активні економічні стосунки з Євросоюзом. У 2015–2016 рр. США і Євросоюз скасували деякі політичні й економічні санкції проти Білорусі та її керів-

ництва, запроваджені у зв'язку з порушенням демократичних норм. Відзначаючи певний прогрес Білорусі на шляху демократизації, Захід, проте, продовжує розглядати Білорусь як державу з авторитарною формою правління.

Між Росією і Білоруссю періодично виникають торговельно-економічні та енергетичні конфлікти. Найбільш конфліктною проблемою є ціна на російські енергоносії для Білорусі. Мінськ намагається отримати від Москви «рівноприбуткову» ціну на газ, однакову з ціною на внутрішньому російському ринку. Росія, зі свого боку, готова робити для Білорусі знижку, але перехід до такого варіанту ціноутворення відтермінує. У 2016 р. ціна за тисячу кубометрі газу для Білорусі була нижчою, ніж для країн-членів Євросоюзу (132,77 дол.). Передбачається, що до 1 липня 2019 р. буде досягнуто «рівноприбуткову» ціну на газ для білоруських енергетиків, а до 1 січня 2025 р. – для всіх інших білоруських споживачів російського газу.

20 вересня 2016 р. на зустрічі з держсекретарем Союзної Держави Росії і Білорусі Г. Рапотою, президент О. Лукашенко звинуватив Росію в порушенні угод ЄАЕС, вказавши на те, що Росія періодично закриває ринок для сільськогосподарської продукції з Білорусі. Формальними приводами для цього слугують звинувачення або у низькій якості білоруських продуктів, або в тому, що Білорусь нібито під виглядом білоруських товарів реекспортує до Росії продукцію з країн ЄС та України, на які Росія запровадила ембарго. Звернувши увагу на те, товарообіг між Росією і Білоруссю скоротився (2015 р. – на 26,3% у порівнянні з 2014 р.) і продовжує скорочуватися, О. Лукашенко заявив, що це змушує Білорусь «оптимізувати» участь в ЄАЕС. Товарообіг у доларовому вимірі між державами ЄАЕС, дійсно, скоротився, але у фізичному вимірі по багатьох групах товарів, навпаки, зріс. Скорочення пояснюється, перш за все, падінням ціни на нафту та зумовленим ним зниження курсу російського рубля.

Незважаючи на те, що між Білоруссю і Росією періодично виникають торговельні суперечки, президент О. Лукашенко добре розуміє, що, якщо він обере шлях євроінтеграції, це буде означати загрозу подальшому існуванню його авторитарного режиму. Якби Білорусь обрала шлях євроінтеграції, максимум, на що вона могла б розраховувати, це договір про асоціацію і зону вільної торгівлі з ЄС.

Асоціація і зона вільної торгівлі між ЄС і Білоруссю означали б необхідність проведення непопулярних в країні ліберальних, ринкових реформ та вихід Росії із зони вільної торгівлі з Білоруссю і закриття російського ринку для білоруських товарів, припинення кооперації між російськими і білоруськими підприємствами, введення Росією для Білорусі світових цін на енергоносії. Проте відмовитися від економіч-

ної інтеграції з Росією Білорусь дозволити собі не може, оскільки така інтеграція забезпечує вільний вихід білоруських товарів на величезний російський ринок, дає можливість розвивати науково-технічну і виробничу кооперацію з Росією, що особливо важливо для білоруської промисловості, яка ще з радянських часів залишається частиною єдиного виробничого ланцюга, який міцно зв'язує білоруські і російські підприємства. Так, наприклад, поставки російської нафти забезпечують роботу білоруської нафтопереробної і хімічної промисловості. Мінський завод колесних тягачів отримує комплектуючі від 280 російських підприємств, 50% його продукції постачається в Росію. ВАО «БелАЗ» імпортує з Росії двигуни для своїх самоскидів, а відомий у світі білоруський автомобільний завод «МАЗ» отримує з Росії понад 60% комплектуючих. Російські підприємства поставляють комплектуючі для виробництва тракторів «Беларусь»⁴⁸.

Достатньо висока рентабельність білоруських підприємств забезпечується тими перевагами, які Білорусь отримує від Росії: низькими (у порівнянні із світовими) цінами на природний газ, нафту та інші природні ресурси, дешевими кредитами і субсидіями. Так, наприклад, в 2006 р., закупивши 15 млн т. російської нафти за ціною 268 дол. за тону, Білорусь експортувала в країни ЄС 14,8 млн т нафтопродуктів за ціною 454,6 дол. за тону. Обсяги реекспорту з Білорусі сирової російської нафти в 2004–2006 рр. були на рівні 1,0–1,3 млн тон. За оцінками МВФ, все це забезпечило в 2004–2006 рр. щорічне зростання ВВП Білорусі в розмірі 5%. В 2008 р. ціна тонни сирової російської нафти для Білорусі була на 130 дол. нижче, ніж для країн Євросоюзу⁴⁹. Німецький економіст Х. Адомайт наводить дані, відповідно до яких, 2010 р. Росія субсидувала поставки газу і нафти в Білорусь на суму 4,6 млрд дол., протягом 2012–2014 рр. за рахунок низьких цін на газ Білорусь отримувала субвенції у розмірі 2,5 млрд дол. щорічно. Також Росія надала Білорусі кредит в 10 млрд дол. на спорудження атомної електростанції⁵⁰. Ця АЕС зараз будується з допомогою російських спеціалістів. За оцінками експертів, 16% ВВП Білорусі формується за рахунок дотацій з боку Росії⁵¹. У структурі іноземних кредитів, отриманих Білоруссю, 65% – це російські кредити. Російські інвестиції домінують і в галузі іноземних інвестицій. В 2015 р. в Білорусь надійшло

⁴⁸ Мендкович Н. На пути к Евразийскому экономическому чуду. Россия и интеграция на постсоветском пространстве. – М., 2015. – С. 79.

⁴⁹ Косикова Л. Экономическая политика России в постсоветском регионе (ретроанализ, оценка итогов, предложения) // Российский экономический журнал. – 2010. – № 3. – С. 45.

⁵⁰ Adomeit H. Integrationkonkurrenz EU-Russland // Osteuropa. – 2012. – № 6–8. – S.395–397.

⁵¹ Астахова С. Белоруссия: актуальные аспекты экономического и политического развития // Россия и новые государства Евразии. – 2014. – № 2. – С. 68.

11 млрд дол. іноземних інвестицій, 43,2% з яких – це російські інвестиції. Друге місце за обсягом інвестицій в економіку Білорусі посідає Велика Британія (20,6%), третє – Нідерланди (10,8%).

2007 р. Білорусь продала «Газпрому» 50% акцій «Белтрансгазу» за 2,5 млрд дол., 2011 р. – ще 50% також за 2,5 млрд дол. Таким чином, «Газпром» став повним власником білоруської газотранспортної системи. Ціну на російський газ для Білорусі було після цього знижено майже на 50% до 163 дол. за тисячу кубічних метрів (2015 р. ціна складала 142 дол., 2016–132,77 дол.). Купивши білоруську ГТС, «Газпром» розпочав її модернізацію. У 90-і роки минулого століття «Газпром» спорудив новий газопровід «Ямал-Європа», який іде через територію Білорусі і через який до країн ЄС постачається основна частка російського газу за білоруським маршрутом. Газопровід «Ямал-Європа» є власністю «Газпрому», його потужність складає більше 34 млрд кубометрів газу на рік. «Газпром» володіє у Білорусі двома газопроводами. Управління ними здійснює створена на базі колишнього «Белтрансгазу» нова структура – «Газпром трансгаз Беларусь», дочірня компанія «Газпрому», 100% акцій якої належать «Газпрому».

У грудні 1998 р. було підписано Договір між Російською Федерацією і Республікою Білорусь про рівні права громадян, а також Угоду про створення рівних умов для суб'єктів господарювання. У січні 2006 р. підписано пакет документів, які деталізують норми про рівні права громадян Росії і Білорусі на території Союзної держави, а саме: угоди про рівні права російських і білоруських громадян на свободу пересування, вибір місця перебування і проживання на територіях Росії и Білорусі; угоди про співробітництво Росії і Білорусі в галузі соціального забезпечення; угода про надання медичної допомоги російським громадянам в Білорусі і громадянам Білорусі в Росії; протокол про забезпечення рівного підходу до оподаткування громадян Білорусі, які працюють в Росії, і громадян Росії, які працюють в Білорусі. З 2000 р. президент О. Лукашенко є Головою Вищої Державної Ради Союзної Держави Білорусі і Росії.

Білорусь є воєнним союзником Росії, вона має спільну з Росією систему протиповітряної оборони. На білоруській території розташовані декілька російських військових об'єктів, зокрема: радіолокаційна станція «Волга» (в селищі Озеречье), яка є частиною російської системи попередження про ракетний напад, і 43-й вузол зв'язку ВМФ Росії (м. Вілейка), який забезпечує зв'язок Головного штабу ВМФ Росії з атомними підводними човнами, які знаходяться на бойовому чергуванні в Атлантичному, Індійському і частково Тихому океані. Значна частина білоруського офіцерського корпусу отримала або отримує військову освіту в російських військових навчальних закладах. Білоруські і російські збройні сили регулярно проводять спільні військові вчення, країни

тісно співпрацюють у військовій промисловості, щорічно планується і реалізується спільне оборонне замовлення, здійснюються союзні програми озброєння. У той же час, О. Лукашенко відхилив пропозицію Росії розташувати на території Білорусі російську авіаційну базу.

Торговельно-економічні стосунки України з країнами-членами ЄАЕС у майбутньому розвиватимуться не лише з кожною з них на двосторонньому рівні, а й на рівні стосунків з Євразійським економічним союзом. Україна традиційно прохолодно ставилась до процесів євразійської інтеграції, хоча певний час і брала участь у переговорах щодо неї. Як відомо, на саміті в Ялті у вересні 2003 р. Україна підписала рамкову угоду про створення Єдиного економічного простору з Білоруссю, Казахстаном та Росією (ЄЄП). 20 квітня 2004 р. Верховна Рада України більшістю в 265 голосів ратифікувала рамкову угоду по ЄЄП. При цьому було збережене застереження, зроблене Україною при її підписанні в Ялті, а саме: що Україна буде брати участь в формуванні і функціонуванні ЄЄП тільки в тих межах, які відповідають Конституції України, яка не передбачає делегування Україною частки свого суверенітету наднаціональним органам. Це застереження було, по суті, відповіддю Росії, позиція якої зводилася до необхідності створення в рамках ЄЄП митного і економічного союзу. Російська сторона пропонувала здійснювати координацію інтеграційних процесів в ЄЄП шляхом спільних дій міждержавних і наднаціональних органів з поступовим зростанням ролі цих останніх.

Що стосується України, то свою участь в ЄЄП вона розглядала лише як участь в зоні вільної торгівлі з країнами ЄЄП. Зона вільної торгівлі, на відміну від більш високих ступенів економічної інтеграції (таких як митний і економічний союз), не передбачає створення наднаціональних органів і проведення спільної зовнішньоекономічної і митної політики щодо третіх країн, і тому розглядалася українськими політиками за часів президентства Л. Кучми як ідеальна форма відносин з Росією та іншими країнами СНД, оскільки надавала свободу дій відносно Євросоюзу. На думку українських політиків, зона вільної торгівлі в межах ЄЄП не повинна була мати будь-які товарні вилучення і обмеження.

Проте, на практиці режим вільної торгівлі в існуючих в світі зонах вільної торгівлі охоплює лише обмежене коло товарів. Це пояснюється такими причинами, як намагання деяких країн-членів зон вільної торгівлі захистити певні національні підприємства або навіть галузі виробництва від конкуренції з боку імпорту з інших країн-членів зони, а також відсутністю у країн-членів зон вільної торгівлі спільного митного тарифу та єдиної митної і торгової політики щодо третіх країн, тобто характеристик, що притаманні тільки митному союзу, єдиному економічному простору або економічному союзу. Якщо кра-

їни-учасниці зони вільної торгівлі застосовують різні тарифи в торгівлі з третіми державами, виникає можливість того, що будь-яка країна, яка не є учасницею такої зони, може безперешкодно, на пільгових умовах вийти на внутрішній ринок зони через територію тієї країни-учасниці, ставки імпортного мита якої по відношенню до третіх країн мінімальні. За таких умов зростає загроза реекспорту з третіх країн. Особливо, якщо деякі країни-учасниці зони вільної торгівлі мають двосторонні угоди про вільну торгівлю з третіми країнами. Існуючі в світі зони вільної торгівлі мають перелік товарів, вилучених з режиму вільної торгівлі У Північно-Американській зоні вільної торгівлі (НАФТА), до якої входять США, Канада та Мексика, з режиму вільної торгівлі вилучено 1,5 тисячі товарних позицій, в латиноамериканському інтеграційному об'єднанні МЕРКОСУР – 10% товарів⁵².

У жовтні 2011 р. у Петербурзі Україна, Росія, Білорусь, Казахстан, Молдова, Киргизстан і Таджикистан підписали договір про створення зони вільної торгівлі, згідно з яким підлягала скасуванню абсолютна більшість митних зборів на товари, але експортні мита на енергоносії, ввізні мита на цукор і деякі інші товари зберігалися. 2014 р. між Україною і Євросоюзом було підписано угода про асоціацію, яка передбачала створення між ними зони вільної торгівлі. У той же час між країнами-членами ЄАЕС і Євросоюзом аналогічної зони немає. На думку керівництва Росії, одночасне членство України у двох зонах вільної торгівлі, з одного боку – з Росією та іншими країнами ЄАЕС, а з іншого боку – з Євросоюзом, могло б призвести до вільного, безмитного реекспорту до Росії й до інших країн-членів ЄАЕС через територію України товарів з Євросоюзу, на які, за законодавством Росії та ЄАЕС, накладається мито. За таких умов, а також з огляду на агресію проти України, Росія з 1 січня 2016 р. зупинила дію угоди про вільну торгівлю між Росією і Україною⁵³ і оголосила про перехід на ті ж умови, на яких Росія здійснює торгівлю з країнами Євросоюзу. На товари з України, які експортуються до Росії, було введено імпорتنі мита. Через те, що Україна приєдналася до економічних санкцій ЄС проти Росії, російська сторона запровадила ембарго на українські продовольчі товари.

Членство в ЄАЕС і в Організації Договору з колективної безпеки (ОДКБ) не перешкоджає урядам країн-членів висловлювати різні точки зору з приводу подій, які відбуваються в світі. Лідери Білорусі і Казахстану неодноразово підкреслювали, що ЄАЕС створено для розвитку еконо-

⁵² Косикова Л. Указ. соч. – С. 60.

⁵³ Росія з сьогоднішнього дня припиняє дію договору про ЗВТ з Україною. 01.01.2016. – [Електронний ресурс]: <https://www.rbc.ua/ukr/news/rossiya-segodnyashnego-dnya-priostanavlivaet-1451600836.html>

мічної і науково-технічної співпраці. Його мета – економічна інтеграція, яка не передбачає інтеграції політичної, як це має місце в Євросоюзі.

Не дивлячись на всі проблеми і суперечки, які виникають між членами ЄАЕС, їхні лідери зацікавлені в збереженні ЄАЕС, членство в якому дає їм певні економічні вигоди, а саме: вільний доступ їх товарів до величезного російського ринку, можливість отримувати російські енергоносії по цінах, нижчих, ніж для інших країн. Особливо привабливим для країн-членів ЄАЕС є те, що в межах ЄАЕС вже функціонує єдиний ринок праці, внаслідок чого трудові мігранти-громадяни країн-членів ЄАЕС, на відміну від мігрантів з інших країн СНД, можуть мігрувати і перебувати в Росії та в інших країнах-членах ЄАЕС без будь-яких міграційних обмежень і користуватися соціальними правами країни перебування.

На відміну від зон вільної торгівлі, у межах економічного союзу вільна торгівля між його членами здійснюється без будь-яких товарних вилучень, скасовуються не лише мита, а й процедури митного оформлення. Останнє важливо з огляду на уникнення затримок у постачанні комплектуючих на підприємства, пов'язані виробничою кооперацією. Членство в ЄАЕС дає можливість його членам користуватися низькопроцентними кредитами з Антикризисного фонду, брати участь у роботі Центру високих технологій, який опікується узгодженням та координацією інноваційної політики, створенням механізму фінансування інноваційних програм. Участь у ЄАЕС сприяє притоку до його членів іноземних інвестицій з третіх країн, бо ж ринком збуту для підприємств з іноземними інвестиціями є вся безмитна територія Союзу з її численним населенням.

Утім, ЄАЕС не спроможний повністю забезпечити економічну і технологічну модернізацію ані Росії, ані інших країн-членів. Усі вони, включаючи Росію, в значній мірі залежать від імпорту технологій з більш розвинених західних країн. Це визнають і російські економісти⁵⁴. Внаслідок цього, країни-члени ЄАЕС намагаються проводити багатовекторну зовнішню політику, розвиваючи політичні й економічні стосунки з країнами Заходу, Китаєм, Туреччиною, іншими країнами. Те ж саме робить і Росія. Так, наприклад, частка країн ЄАЕС в загальному товарообігу Росії із зарубіжними країнами в 2015 р. складала лише 8,1%, а в 2016 р. – приблизно 9%.

Торкаючись економічних стосунків між Україною і країнами ЄАЕС, слід відмітити, що, хоч Росія скасувала режим вільної торгівлі з Україною, інші країни-члени ЄАЕС цього не зробили, тому торговельно-економічні стосунки України з ними може розвиватися на двосторонній основі із збереженням формату безмитного режиму. Щоправда, необ-

⁵⁴ Буторина О. Особенности евразийской модели экономической интеграции // Современная Европа. – 2016. – № 2. – С. 28–32.

хідності шукати алгоритм співпраці з інтеграційними утвореннями на постарадянському просторі ця обставина не скасовує, адже члени ЄАЕС запроваджують не лише єдині митні тарифи по відношенню до третіх країн. Розробляються єдині технічні, санітарні, фітосанітарні, екологічні стандарти, відбувається уніфікація і гармонізація зовнішньоекономічного і внутрішнього соціально-економічного законодавства. Україна, зі свого боку, гармонізує і уніфікує стандарти і законодавство зі стандартами і законодавством ЄС, яке суттєво відрізняється від законодавства і стандартів ЄАЕС. У майбутньому це може призвести до виникнення значних технічних проблем у торговельно-економічному співробітництві України з країнами ЄАЕС.